

Андрій Грубінко

ЄВРОПЕЙСЬКА ПОЛІТИКА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА УКРАЇНА У ВИМІРАХ СУЧАСНОСТІ: ЗАСАДНИЧІ ПІДХОДИ ТА ПРІОРИТЕТИ СПІВПРАЦІ

У статті розкриваються особливості реалізації європейської політики Великої Британії на прикладі українсько-британських відносин. Автором виділено пріоритетні напрями співпраці між країнами в контексті об'єктивних вимог сучасних євроінтеграційних процесів. Обґрунтовано значення відносин з Великою Британією для практичної реалізації європейської політики України.

Ключові слова: євроінтеграція, українсько-британські відносини, європейська політика, ЄС.

Здобувши незалежність у 1991 році, Україна отримала змогу будувати зовнішню політику відповідно до своїх географічних, історичних і духовних особливостей, за якими вона одвічно належала до когорти європейських держав. Європейський вибір України ще на початковому етапі формування основ зовнішньої політики природно визначений як пріоритетний і такий, що ґрунтується на життєво важливих інтересах держави та історичному прагненні українського народу бути невіддільною частиною єдиної Європи. Це прагнення треба розглядати не у вузькому розумінні необхідності інституційно-формалізованого входження до певних європейських політичних структур чи об'єднань, а як долучення до таких загальнолюдських цінностей і здобутків, як ринкові відносини, демократичні цінності, інформаційно-відкрите суспільство, соціально орієнтоване ринкове господарство, базоване на принципах верховенства права й забезпечення прав та свобод людини і громадянина. Тому західноєвропейський вектор української геополітики та процес євроінтеграції нині потрібно розглядати не як тимчасове явище або кон'юнктурне рішення керівництва країни на певному етапі її розвитку, а як процес стратегічного характеру.

У цьому контексті набуває особливого значення врахування позиції та засадничих принципів формування європейської політики провідними країнами-учасниками сучасної об'єднаної Європи, налагодження тісної співпраці з якими, їх підтримка, співробітництво в рамках міжнародних організацій, зокрема європейсь-

ких структур, має велике значення для остаточного утвердження здобутої незалежності України та внутрішньої трансформації суспільства.

До провідних держав Заходу належить Велика Британія, відносини з якою з 1991 року забезпечують Україні реалізацію у практичному поєднанні стратегічних західноєвропейського і трансатлантичного напрямів її зовнішньої політики. Велика Британія як постійний член Ради Безпеки ООН, Великої сімки, т. зв. "Ядерного клубу", провідний учасник ЄС, НАТО з самого початку становлення незалежності України посіла чільне місце серед країн-об'єктів уваги вітчизняної зовнішньої політики. Традиційна власна позиція країни щодо євроінтеграційних процесів, що ґрунтується на прагматизмі та дотриманні національних інтересів, історично зумовлені "особливі відносини" зі США, економічні можливості є запорукою значного впливу країни на загальноєвропейські процеси, особливо впродовж останнього десятиліття – часу динамічного відродження Сполученого Королівства як вагової і впливової сили у новітній системі міжнародних відносин.

Саме тому на особливу увагу дослідника заслуговує проблема європейської політики Великої Британії в контексті розвитку двосторонніх відносин з Україною, зокрема її бачення місця і ролі України в розбудові об'єднаної Європи. Актуальність звернення до зазначеної проблематики зумовлена низкою факторів:

- необхідністю аналізу особливостей формування геостратегії та зовнішньополітичної концепції України, історичного досвіду взаємин із ключовими суб'єктами сучасної систе-

ми міжнародних відносин з метою оптимізації інтеграції в європейське та світове демократичне співтовариство;

- необхідністю проаналізувати пройдений Україною шлях до інтеграції в загальноєвропейські процеси і структури, в тому числі окреслити здобутки та перспективи співпраці з окремими країнами-членами ЄС;

- потребою вивчення досвіду реалізації європейської політики Великою Британією – однією з провідних країн євроатлантичного простору, враховуючи новітні трансформації її зовнішньополітичних підходів.

Проблематику співпраці України та Великої Британії з питань євроінтеграції треба розглядати як стратегічний напрямок у комплексному дослідженні сучасних українсько-британських відносин. Цим зумовлений характер наявної історіографії досліджуваної проблеми. Принагідно зазначимо, що до останнього часу тематика українсько-британських відносин у сучасній українській історіографії була недостатньо розробленою. Виділимо декілька наукових статей у фахових періодичних виданнях, окремі замітки і згадки у спеціальній літературі, українській і британській пресі, розділи монографій українських учених. Серед останніх монографічні дослідження Н. Яковенко та Ю. Крушинського [1, 2], де вперше в українській історіографії зроблено спробу комплексного аналізу досягнень, проблем та перспектив відносин двох країн у контексті основних тенденцій розвитку сучасної системи міжнародних відносин. У 2005 році автором видано монографічне дослідження, присвячене комплексному конкретно-історичному аналізу процесу становлення і розвитку українсько-британських міждержавних відносин у 1991–2004 роках [3]. Для розгляду геополітичних умов їх здійснення застосовано тривимірну систему координат – вплив найбільших геополітичних чинників, що ними є Росія, США і Європейський Союз. Останній визначається як головний перспективний геополітичний чинник впливу на відносини між країнами.

Окрім зазначених дослідників, до вивчення євроінтеграційної проблематики й окремих аспектів українсько-британських відносин долучилися дослідники І. Храбан, В. Майко, П. Ігнат'єв, В. Дударьов, М. Пічугіна, О. Неприцький, Л. Ямпольська. Відзначимо працю британського дослідника Р. Волчука “Зовнішня політика України та політика безпеки 1991–2000” [4].

Виходячи з актуальності проблеми, автором визначено мету статті – здійснити комплексний конкретно-історичний аналіз засадничих підходів та особливостей реалізації європейської політики Великої Британії у контексті розвитку українсько-британських відносин, окреслити пріоритетні напрями співпраці між країнами.

Європейська політика Британії бере свої витоки з доктрини “трьох сфер впливу”, проголошеної по завершенні Другої світової війни В. Черчиллем, що ґрунтувалася на традиціях британського імперіалізму, відмінності від континентальної Європи і передбачала пріоритетними напрямками зовнішньої політики відносини в рамках Британської Співдружності націй та партнерство зі США. Як зазначають дослідники, стримане ставлення значної частини керівної еліти та більшості населення країни до участі в інтеграційних процесах на європейському континенті спостерігалось протягом усього періоду участі Сполученого Королівства у Європейському економічному співтоваристві (далі – ЄЕС). Британці традиційно сприймали свою країну як таку, що перебуває “з Європою, але не в Європі” [5, с. 19]. Трансатлантичне співробітництво стало потужним фактором, що визначив особливе місце країни в європейській регіональній системі. Навіть після вступу Великої Британії до ЄЕС у 1973 році британсько-американські відносини як і раніше вважалися першорядним пріоритетом у зовнішній політиці. Бачення країною свого місця в об'єднаній Європі та інтенсивний характер інтеграційних процесів зумовили певну, загалом відмінну від інших, “особливу” позицію щодо внутрішньої інституційно-політичної та економічної розбудови ЄЕС і його зовнішньої політики, в тому числі щодо можливості інтеграційного розширення за рахунок включення/приєднання інших країн.

Однак з плином часу ця доктрина зазнала суттєвих змін, і наприкінці ХХ століття європейська політика країни фактично врівноважилася за своїм значенням зі стратегічними британсько-американськими відносинами. Цьому посприяла активна європейська політика лейбористського уряду на чолі з Т. Блером. Прагнення зайняти панівні позиції в Європі стали конкретним об'єктивним виявом загального курсу уряду Т. Блера, спрямованого на комплексне використання глобалізаційних процесів для повернення країні провідних позицій у світі.

Підходи Сполученого Королівства до європейських інтеграційних процесів важливо розглядати в контексті загальних теорій

європейської інтеграції. Дослідниця Н. Яковенко¹ визначає розвиток цих теорій у вигляді двох вертикально означених напрямів: реалізм—міжурядовість і федералізм—наднаціоналізм [1, с. 81]. Головним теоретичним підґрунтям британського бачення європейського інтеграційного розвитку традиційно залишається реалізм, базовою концепцією в межах якого є державоцентризм, що у здійсненні зовнішньої політики ґрунтується на першочерговому врахуванні національних інтересів країни. Неодмінним атрибутом британського бачення євроінтеграції є прагматизм, який проявляється у стриманих підходах до наднаціональних тенденцій в інституційно-функціональному розвитку інтеграційних структур. Відповідно Велика Британія послідовно виступає проти посилення ролі наднаціональних органів управління ЄС. Концепція наднаціоналізму виявилася однією з основних причин, що гальмували розвиток європейського напрямку британської зовнішньої політики. Вбачаючи у федералістських тенденціях всередині ЄЕС/ЄС загрозу національному суверенітету та ідентичності, Велика Британія виступає за його розширення за рахунок інших європейських країн замість поглиблення внутрішніх зв'язків між країнами-членами [6, с. 115]. Наприклад, за активної підтримки Британії у 80-х роках до ЄЕС було прийнято Грецію, Іспанію і Португалію.

Сполучене Королівство є послідовним прихильником процесу розширення європейських інтеграційних процесів на схід Європи. Логіка в такій політиці очевидна, адже розширення ЄС зумовить концентрацію зусиль об'єднання на максимально безболісній (в першу чергу для економіки) та ефективній інтеграції з імовірними кандидатами на вступ та новими членами, що спричинить послаблення федералістських і наднаціональних тенденцій у межах об'єднання та посилення державоцентризму. Відповідно до таких підходів та логіки європейської політики Великої Британії Україна отримала можливість знайти саме в ній одного зі своїх партнерів на шляху євроінтеграції.

Зі встановленням двосторонніх відносин² європейські питання регіональної безпеки, розбудови регіональних інтеграційних інституцій та зміцнення європейської стабільності стали предметом активного діалогу

між Україною та Великою Британією. Закладання стратегії відносин України з Європейським Союзом відбулося у другому півріччі 1992 р. під час головування в Раді ЄС Сполученого Королівства. Серед низки питань, що були поставлені керівництвом Великої Британії на порядок денний, стояли питання розвитку відносин з країнами Центрально-Східної Європи і колишнього СРСР. У ході політичних консультацій української делегації з представництвом ЄС у Лондоні у листопаді 1992 р. оприлюднено заяву Співтовариств про визнання України частиною Центральноєвропейського регіону та висловлено прагнення якомога швидше укласти угоду про партнерство і співробітництво [7, с. 140]. Результатом цих зустрічей стало відкриття у Києві в жовтні 1993 р. Представництва Європейської Комісії, а також започаткування двосторонніх консультацій у форматі "Україна — Трійка ЄС".

Партнерські відносини України та Великої Британії щодо європейських питань закріплені в основоположних двосторонніх документах. У базовому договорі "Про принципи відносин і співробітництво" від 10 лютого 1993 р. у статті 10, пункт 2 Сторони погоджуються, що "розбудова відносин між Україною і Сполученим Королівством доповнюватиме і розширюватиме двосторонні відносини між Україною та ЄС" [8, с. 74].

Велика Британія проявила високу політичну активність у справі підтримки визначення конкретних рамок взаємовідносин між Україною та ЄС у формі Угоди про партнерство та співробітництво (далі — УПС) і Тимчасової торгівельної угоди. Британський парламент одним з перших серед законодавчих органів країн-членів ЄС (після іспанських Кортесів) 29 червня 1995 р. ратифікував УПС, яка набрала чинності з 1 березня 1998 р. під час чергового головування Британії в євроструктурах. Також Велика Британія активно підтримувала входження України до Ради Європи. В ході візиту до Лондона Президента України Л. Кучми (грудень 1995 р.) Прем'єр-міністр Великої Британії Дж. Мейджор підтвердив важливість подальшої інтеграції України в європейські структури та привітав її вступ до Ради Європи "як позитивний елемент цього процесу" [9, с. 91].

Зі зміною керівництва Сполученого Королівства після парламентських виборів у

¹ Яковенко Наталія Леонідівна — доктор історичних наук, доцент Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

² Велика Британія визнала незалежність України 31 грудня 1991 р. Двосторонні дипломатичні відносини офіційно встановлені 10 січня 1992 р.

травні 1997 року, в результаті яких до влади після 18-річної перерви прийшла лейбористська партія в кардинально модернізованому вигляді і на чолі з молодим амбіційним політиком Т. Блером, європейська політика країни в цілому зазнала відчутних змін. Сформульована “новолейбористським” урядом концепція “третього шляху” передбачає комплексне реформування усієї системи внутрішньополітичного життя країни, оновлення підходів до здійснення зовнішньої політики Великої Британії, яка ґрунтується на проєвропейському курсі. Під час головування в Раді ЄС протягом першого півріччя 1998 р. та подальшими діями британське керівництво довело наміри трансформувати імідж і сутність здійснюваної ним зовнішньої політики на європейському континенті з позиції “незручного” в надійного європейського партнера та продемонструвало прагнення уряду, за наявності союзницьких відносин зі США, досягти позицій лідерства в Європі. Уряд Великої Британії надалі активно підтримував процес розбудови відносин з країнами Центрально-Східної Європи, в тому числі з Україною. Така політика нового керівництва Великої Британії дозволила інтенсифікувати українсько-британський діалог щодо євроінтеграційних питань.

Невдовзі після приходу до влади британський Прем'єр-міністр Т. Блер під час самміту НАТО в Мадриді у липні 1997 р. на зустрічі з Президентом України висловив принципову підтримку євроінтеграційних прагнень України і підтвердив готовність своєї країни стати одним із її провідників на шляху до європейської спільноти. “І в європейській спільноті, і в ОБСЄ ...ми бачимо Україну як запоруку миру та процвітання в Європі і пріоритетним партнером Великої Британії”, – зазначив Т. Блер [10, с. 413]. На підтвердження цих слів, прагнучи якнайшвидше формалізувати поточні відносини ЄС з Україною, Велика Британія проявила активність у розробці та обговоренні Спільної стратегії ЄС щодо України (Відень, грудень 1998 р.). На порядку денному переговорів українською стороною було поставлено питання про можливість надання Україні статусу асоційованого члена ЄС, проте британське керівництво на даному етапі підтримало позицію керівництва Європейського Союзу щодо поглиблення реалізації щойно задіяної УПС [11, арк. 10-11]. Британське керівництво домоглося врахування свого бачення пріоритетних напрямів співпраці, зміст яких збігається з інтересами українсько-британських відносин. Це

проблеми безпеки (формування нової системи безпеки в Європі, ядерна безпека і захриття ЧАЕС, транспортування енергоносіїв), економічної, політичної та гуманітарної співпраці, співробітництво в галузі юстиції і внутрішніх справ, сприяння утвердженню демократичних інститутів розвитку суспільства в Україні.

Динаміка двосторонніх українсько-британських контактів на міжурядовому та міжпарламентському рівнях, зміст двостороннього діалогу наприкінці 90-х дають змогу стверджувати про підтримку британським керівництвом євроінтеграційних прагнень України. На порядку денному переговорів між сторонами стояли питання про набуття Україною статусу асоційованого члена ЄС, перспективи вступу України до СОТ, запрошення до участі в роботі Європейської конференції. Під час візиту до Лондона в лютому 1999 року Міністр закордонних справ України Б. Тарасюк заявив про прагнення України до повноправного членства в ЄС як стратегічну мету і наголосив на необхідності укладення угоди про асоціацію України, аналогічну угодам, що підписані ЄС з іншими країнами Центрально-Східної Європи. Його британський колега Р. Кук, перебуваючи в Києві у квітні 2000 року, схвалив європейський вибір України, пообіцяв надати підтримку для зміцнення зв'язків України з ЄС та повідомив про підтримку Великою Британією прагнення України вступити до СОТ [12].

Подальші контакти представників України і Євросоюзу засвідчили збереження попередніх тенденцій щодо розвитку двосторонньої співпраці, закладених відповідними документами, та в першу чергу УПС. Спостерігалось подальше зміцнення акцентів з боку європейських партнерів на розвиток правового законодавства в Україні та його дотримання, демократичних інституцій, адаптацію українського законодавства до законодавства ЄС в контексті необхідності якнайшвидшої імплементації УПС. Водночас зберігалася невизначеність майбутнього України щодо можливості входження до ЄС, незважаючи на певні заяви європейських високопосадовців про можливість надання Україні статусу асоційованого члена у короткотерміновій перспективі. Розпочалися предметні дискусії щодо вирішення проблем, пов'язаних із майбутнім розширенням Європейського Союзу, його наслідків як для об'єднання, так і для України як його безпосереднього сусіда.

Поточні відносини України з Європейським Союзом здійснюються на основі “Плану

дій”, розрахованого на 2005–2008 роки, в основі якого лежить концепція т. зв. “сусідства”, що визначає основні пріоритети співпраці до підписання нової угоди та передбачає низку нових можливостей для поглиблення інтеграції. Вказана концепція стала відповіддю керівних органів Євросоюзу на нові виклики, пов’язані із наймасштабнішою хвилею розширення ЄС, яка відбулася у 2004 році та була покликана забезпечити стабільні відносини із країнами, що набули кордонів зі Співтовариством.

Велика Британія зайняла найактивнішу серед інших країн-членів ЄС позицію у справі врегулювання майбутніх відносин євроспільноти з Україною, намагаючись визначити оптимальні параметри поточної співпраці та окреслити взаємоприйнятні перспективи. На зустрічі міністрів закордонних справ країн-членів ЄС у Люксембурзі 15 квітня 2002 р. схвалена британська урядова пропозиція щодо можливості надання Україні статусу “особливого сусіда” ЄС. Ініціатива закріплена як позиція Єврокомісії з оприлюдненням 11 березня 2003 р. Послання до Ради ЄС та Європарламенту під заголовком “Ширша Європа – Сусідні країни: Нова структура взаємовідносин з нашими східними та південними сусідами”.

Не заглиблюючись у деталі документу та, загалом, ініціативи, зазначимо, що їхні пункти залишають неоднозначне сприйняття. З одного боку, нова політика ЄС – це засіб зміцнення різнопланових відносин з країнами-партнерами, не позбавляючи їх можливості на вступ до ЄС у довгостроковій перспективі. В документі зазначено, що Євросоюз заявляє про рішучість не допустити проведення в Європі нових розмежувальних ліній, сприяти стабільності та процвітанням як у межах ЄС, так і за його межами [13]. Передбачено пропозицію країнам-сусідам щодо отримання частки внутрішнього ринку ЄС і подальшої інтеграції та лібералізації економічних відносин, спрямованих на забезпечення вільного руху осіб, товарів, послуг і капіталів (“чотирьох свобод”). З другого боку, зміна політики ЄС означала позбавлення України реальних перспектив вступу у середньостроковій перспективі. Заходи щодо вирішення практичних питань, пов’язаних із розширенням ЄС, його керівництво розглядало окремо від питання перспектив подальшої інтеграції.

Фактична зміна політики ЄС щодо України спричинила критичну реакцію Києва та була потрактована як зміна підходів щодо визначення місця і ролі України в Європі та її євроінтеграційних перспектив. Наприклад, дипломат Б. Тарасюк тоді розцінив новий статус як “крок назад” у відносинах Україна – ЄС. Однак зміни в політиці Брюсселя супроводжувалися загальними тенденціями посилення прагматичності та жорсткості тону діалогу з тодішнім керівництвом України. Соціально-економічна та політична нестабільність, недостатня динаміка внутрішніх реформ, систематичні порушення загальноновизнаних демократичних принципів вищим керівництвом країни на чолі з Президентом Кучмою, відсутність консолідованої громадської думки щодо необхідності євроінтеграції країни, енергетична залежність від Росії стали загалом зручним приводом єврочиновникам для відмови від визначення будь-яких перспектив України щодо асоціації чи можливості повноправного вступу в ЄС. Як зазначає британський дослідник Р. Волчук, офіційний Київ, будучи переконаним у власній геополітичній значущості (як “буфер проти Росії”, стратегічний транзитний пункт, країна, де “Схід зустрічається із Заходом”), не виправдав оцінки, за якою його демократичний розвиток та економічні перетворення мають більше значення для ЄС [4, с. 113].

Витоки змін у британській позиції щодо євроінтеграційних перспектив України пов’язані як із загальним переглядом позицій ЄС, так і з особливостями реалізації урядового курсу країни. З одного боку згадані зміни зумовлені зацікавленістю британського керівництва у стабільності ситуації на сході Європи, подальшому поглибленні безпекової та економічної інтеграції з країнами регіону. У такому контексті британські ініціативи є виключно позитивними. Після офіційного оприлюднення нової політики ЄС Міністр закордонних справ Дж. Стро запевнив, що Британія готова відстоювати диференційований підхід до нових країн-сусідів ЄС після його розширення для того, щоб інтереси України були враховані [14]. Депутат Європейського Парламенту і послідовний прихильник євроінтеграції України британець Ч. Таннок заявив: “Я вважаю Україну найбільш важливим європейським сусідом, яка висловила зацікавленість отримати статус члена ЄС у довгостроковій перспективі” [15, с. 5].

Також зміна позицій Великої Британії щодо європейської політики ймовірно була складовою “політичної гри” британського керівництва, спрямованої як на збереження контролю над загальноєвропейськими про-

цесами, так і над політичними процесами всередині країни [2, с. 191]. Зосередження уваги на необхідності реформування єдиних інституцій ЄС (про це наголошували у своїх виступах Т. Блер і Дж. Стро), посилена зацікавленість широким спектром внутрішньоєвропейських питань засвідчили коригування підходів британського керівництва до проблеми федералізації ЄС. Також британський уряд прийняв ряд кон'юнктурних рішень, спрямованих на погодження позицій щодо європейських питань з континентальними партнерами (перш за все Франція і Німеччина) в умовах зовнішньополітичних розбіжностей з ними щодо проблем боротьби з тероризмом та іракського конфлікту. Приклад – відмова від проекту готового транспортного літака “АН-70” на користь європейського “Aerbus”, який на той час існував у вигляді креслень і схем. За цих умов позицію Британії щодо політики сусідства ЄС можна розглядати як чергову поступку континентальним партнерам [16].

Необхідно також врахувати вплив на зовнішню політику уряду внутрішньополітичної ситуації у Великій Британії. У політичному житті країни традиційно наявні групи “евроскептиків” і достатньо радикально налаштованих “еврофобів”. Останні нині складають невелику частину політичного спектру, але наявність серед її лідерів таких постатей, як М. Тетчер надає їй певного політичного впливу. “Евроскептиків” достатньо як серед консерваторів, так і серед лейбористів. Тому уряд змушений своєчасно вдаватися до певних маневрів та поступок опонентам заради підтримки реноме доцільної європейської політики.

Отже, як показує досвід українсько-британської співпраці з євроінтеграційних питань, хоча Велика Британія і залишається одним з послідовних прихильників розширення ЄС, її керівництво у політиці щодо України не може загалом нехтувати своїми європейськими інтересами, відійти від загальних тенденцій розвитку ЄС і контексту відносин між Києвом та Брюсселем. Однак, як показали результати останнього на сьогодні півріччя головування Великої Британії в Раді ЄС (липень–грудень 2005 р.), її керівництво бачить реальні

інтереси і значні перспективи для євроінтеграції України та продовжує політику сприяння цьому процесові. За підсумками півріччя, за Україною визнано статус країни з ринковою економікою, ЄС підтвердив згоду на входження України до СОТ, розпочато переговори щодо лібералізації візового режиму. Окреслено шлях для

формування у найближчій перспективі умов створення зони вільної торгівлі та розширено фінансування двосторонніх технічних програм. Сторонами укладено низку угод з енергетичного, транспортного і науково-технічного співробітництва. Можемо стверджувати, що в результаті приходу до влади в Україні на початку 2005 року проєвропейськи налаштованих політиків, відбулося об'єктивно очікуване посилення уваги європейських структур до України, інтенсифікація тісної конструктивної та взаємовигідної співпраці.

Враховуючи основні пріоритети розвитку відносин Україна–ЄС, що закладені в концепції “Ширша Європа – Сусідство” і двосторонньому “Плані дій”, попередній тривалий досвід співпраці між сторонами, а також сучасні міжнародні процеси, можемо виділити низку пріоритетних напрямів українсько-британських відносин:

- *розвиток економічної співпраці* (лібералізація торгівельно-економічних відносин, розширення експорту капіталів і послуг, реалізація спільних інвестиційних проєктів);
- *розвиток нової архітектури європейської безпеки:*

- *сфера енергетичної безпеки* (геоекономічне стратегічне значення України на шляху транспортних шляхів зі Сходу на Захід, у першу чергу щодо транспортування енергоносіїв до Європи; наявність ядерних технологій);

- *сфера військової безпеки* (продовження успішної співпраці збройних сил країн; реалізація програм прикордонного співробітництва; розвиток євроатлантичного партнерства);

- *реалізація широкого спектру завдань гуманітарної співпраці:*

- *сприяння утвердженню в Україні демократичних правових стандартів розвитку суспільства* (формування інститутів громадянського суспільства);

- *розвиток науково-технічного, екологічного, медичного співробітництва, поглиблення освітніх і культурних зв'язків.*

Велика Британія перебуває у чільній п'ятірці головних торгівельних партнерів України та країн-інвесторів української економіки. Зацікавленість британської сторони у поглибленні економічної співпраці мала наслідком активну підтримку надання Україні статусу країни з ринковою економікою та вступу до СОТ, яку було проголошено ще на початку 2000 року. В Україні працює понад 200 компаній з британським капіталом. Динаміка двосторонніх торгівельно-економічних відносин між країнами впродовж останніх

років засвідчує позитивні тенденції і значний потенціал, які варто спільними зусиллями зберегти і розвивати.

У контексті зацікавлення Європою економічними можливостями України, в першу чергу як стратегічно важливої транзитної території, треба розглядати ініціативи української сторони щодо нафтопроводу “Одеса-Броди”. Британські політичні і ділові кола з кінця 90-х років виявляють зацікавлення щодо перспектив експлуатації стратегічно важливого для Європи нафтопроводу. За словами колишнього Міністра закордонних справ України А. Зленка, “політична та економічна підтримка Великою Британією українського маршруту постачання енергоносіїв може стати тим вирішальним чинником, який відкриє значні перспективи для України як важливого учасника нової європейської енерготранспортної мережі” [17]. Окрім того, ряд провідних британських компаній (JKN Oil & Gas, British Petroleum Company, Royal Dutch/Shell Group, British Gas) сумарно понад десять років інвестують у розвідку та видобування нафти і газу на території України.

Велика Британія бачить в Україні ключову державу в новітній системі безпеки Європи, вигідного партнера у військово-технічній співпраці, підготовці і здійсненні миротворчих операцій. З 1995 р. провадяться стажування українських військовослужбовців та курсантів у навчальних закладах та військових частинах Великої Британії. Програма українсько-британського двостороннього співробітництва у сфері безпеки та оборони є найбільшою для британської сторони в Центрально-Східній Європі. Для України вона перш за все означає здобуття гарантій безпеки у зв'язку з відмовою від ядерної зброї, сприяння щодо співпраці з НАТО та європейськими оборонними структурами, допомогу у реформуванні Збройних Сил і військово-технічне співробітництво. Велика Британія бачить в Україні ключову державу в новітній системі безпеки Європи, партнера у військово-технічній співпраці, підготовці і здійсненні миротворчих операцій.

На особливу увагу заслуговує тристороння українсько-британсько-польська комплексна співпраця, що активно здійснюється з 1996 року. Вона передбачає спільні щорічні військові навчання, освітні програми для військовослужбовців, миротворчу співпрацю, програми прикордонного співробітництва на кордоні України з Польщею, тристоронні консультації

з поглиблення співробітництва Україна – ЄС у торгівельно-економічній сфері, галузях юстиції та внутрішніх справ.

Співпраця України та Великої Британії з широкого спектру гуманітарних проблем передбачає реалізацію численних британських програм технічної допомоги, співробітництво у сферах науки та освіти, охорони природи, медицини. Британська гуманітарна політика в Україні спрямована на розбудову громадянського суспільства, сприяння інтеграції в європейський освітньо-науковий простір, вирішення широкого спектру гуманітарних проблем. Британський уряд виявив готовність надати сприяння Україні у вирішенні складних соціальних, правових, структурно-управлінських, екологічних і медичних проблем.

На початку ХХІ ст. Європейський Союз набув кількісно і якісно нових ознак. Його недавнє розширення поставило на порядок денний цілу низку нових проблем і викликів, однак водночас зумовило появу якісно нових можливостей для України, яка вже стала не лише його географічним сусідом, але й добрим сусідом-партнером. В умовах якісних суспільно-політичних змін усередині країни, зростанні її міжнародного іміджу, набутого попереднього досвіду співпраці Україна має всі підстави, щоб на даному етапі відносин з ЄС її розглядали як “особливого сусіда”.

Велика Британія як країна, що займає провідні позиції в Європі, є одним із найактивніших партнерів України на її євроінтеграційному шляху. Впродовж останнього десятиліття країна стала активним учасником загальноєвропейських процесів, водночас зберігаючи власну ідентичність, традиційні зовнішньополітичні орієнтації, що ґрунтуються на практичній філософії пошуку інтересів у всьому світі. Це дозволяє їй зберігати особливе місце в когорті європейських держав. У цьому контексті Україна має яскравий приклад для ефективної розбудови та реалізації власної зовнішньої політики.

Сприяння поширенню євроінтеграції, послідовна реалізація державних континентальних інтересів вирізняє Сполучене Королівство як надійного партнера України. Керівництво країни неодноразово підтримувало позицію України у відносинах з ЄС, прагнучи їх оптимізації та поглиблення. Велика Британія бачить майбутнє об'єднаної Європи із сильною Україною. До того ж, як засвідчують соціологічні дослідження Єврокомісії у 2005 р., 45% британців підтримують вступ України до ЄС (35% – проти), що є найвищим показником серед провідних

країн ЄС і збігається із загальним середнім показником [18]. Євроінтеграційні прагнення нашої країни збігаються з баченням Великої Британією її місця в сучасному геополітичному просторі. У цьому контексті надзвичайно важливо для керівництва Ук-

раїни враховувати зовнішньополітичний та зовнішньоекономічний курс Великої Британії. Країна має достатню політичну волю та економічну зацікавленість у тому, щоб перевести співробітництво Україна – ЄС у більш результативну площину.

Література

1. Яковенко Н. Велика Британія в сучасній системі міжнародних відносин: заявка на європейське лідерство. – Київ: Науковий світ, 2003. – 227 с.
2. Крушинський В. Британська Європа чи Європейська Британія. Великобританія в європейських інтеграційних процесах. – Київ, 2003. – 214 с.
3. Грубінко А. Українсько-британські відносини 1991–2004. – Тернопіль: Видавничий відділ ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2005. – 336 с.
4. Wolczuk R. Ukraine's Foreign and Security Policy 1991–2000. – London and New York: Routledge Curzon, 2003. – 216 p.
5. Крушинський В. Фактори формування "особливої" позиції Великої Британії стосовно європейських інтеграційних процесів // Вісник КНУ. Міжнародні відносини. – 2003. – Вип. 25. – С. 17–20.
6. Храбан І. "Третій шлях" Великої Британії в європейській політиці // Людина і політика. – 2004. – №2. – С. 112–121.
7. Ладивір О. Україна і Європа. Повернення чи входження? // Віче. – 1993. – №9. – С. 131–145.
8. Договір "Про принципи відносин і співробітництво між Україною і Сполученим Королівством Великої Британії та Північної Ірландії" від 10 лютого 1993 року // Політика і час. – 1993. – №3. – С. 72–75.
9. Спільна декларація Президента України Леоніда Кучми і Прем'єр-міністра Сполученого Королівства Великої Британії і Північної Ірландії Джона Мейджора // Політика і час. – 1996. – №1. – С. 90–92.
10. Сорока М. Світ відкриває Україну. Про зовнішню політику Української держави у 90-х роках ХХ ст. Статті. Документи. Коментарі / В інтересах європейської безпеки. – Київ, 2000. – 679 с.
11. З щоденника Б. Тарасюка (9 червня 1998 року). Запис бесіди з Міністром закордонних справ Великої Британії Робіном Куком / Історико-архівне управління МЗС України. – Ф. Оф. – Оп. 1. – Спр. 030. – Арк. 10-11.
12. Великій Британії подобається українська орієнтація // День. – 2000. – 13 квітня. <http://www.day.kiev.ua/ua.2000.66>
13. Communication from The Commission to The Council and The European Parliament "Wild Europe – Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours". Brussels, 11.03.2003 http://www.delukr.cec.eu.int/data/doc/pr_030311c_eng.pdf
14. Great Britain Promises to Help Ukraine Assert its Interests After EU Expansion / Center for peace, conversion and foreign policy of Ukraine (07.05.2003) <http://www.foreignpolicy.org.ua/eng/headlines/eurochoice/eu/index.shtml?id=1515>
15. Фоменченко Г. Чарльз Таннок: "Ця країна має право на великі амбіції" // Євробюлетень. – 2004. – Жовтень. – С. 5.
16. Castle S. UK demands huge shake-up for Europe // The Independent. – 2002. – Feb 3.
17. Виступ Міністра закордонних справ України А. М. Зленка в Королівському інституті міжнародних відносин. – Лондон, жовтень 2001 р. <http://www.mfa.gov.ua/information/?speech/2001/10/2404.html>
18. Естонці і греки дуже хочуть бачити Україну в ЄС, французи й італійці – наполовину // Центр миру, конверсії та зовнішньої політики України. – 2005. <http://www.foreignpolicy.org.ua/ua/headlines/eurochoice/eu/index.shtml?id=4993>

In the article are described peculiarities of realization of European policy of Great Britain on the example of Ukrainian-British relations. By author has been distinguished main trends of cooperation between the countries in the context of requirements of contemporary Euro-integration processes. Sense of relations with Great Britain for practical realization of European policy of Ukraine has been substantiated.

Key words: Euro-integration, Ukrainian-British relations, European policy, EU.